עין משפט נר מצוה

ט א מיי' פ"א מהלכות שופר הלכה ב סמג עשין מב:

י ב מיי' פ"ה מהלכות תענית הלכה ד:

יא ג מיי' פ"א מהלכות שופר הלכה א ופ"י מהלכות שמיטין הלכה (א) [י יא] ופ"ב מהלכות תפלה הלכה ח:

יב ד מיי' פ"א מהלכות שופר הלכה א סמג עשין מב טוש"ע א"ח סי' תקפו סעיף א:

◆

רבינו חננאל

פי' קבען פלוני, גזלני פלוני, כדכתיב היקבע אדם אלהים וגו'. פי' סירוגין, פסקי פסקי. חלגלוגות, פירוש פרפחין. פי' מהפך במוייה, מסלסל בשערו. פי' טאטיתהא, מכבד, שמכבדין בו את הבית. פי' יהבך משואך. [מתני'] שופר של ר"ה של יעל כו'. א"ר לוי מצוה של ראש השנה ושל יום הכיפורים והיא היובל בכפופין, ושל ימות השנה כגון תענית בפשוטין. ור' לוי בראש השנה בלבד הוא דאמר כר' יהודה, דתנן ר' יהודה אומר בראש שנה תוקעין בשל זכרים וביובלות בשל יעלים. וקיימא לן כר' לוי בראש שנה ויום הכיפורים. במאי פליגי תנא קמא ור' יהודה, ר' יהודה סבר בראש השנה במאי דכייף איניש טפי עדיף, וביום הכפורים במאי דפשיט איניש דעתיה טפי מעלי. ותנא קמא סבר אדרבה איפכא מסתברא.

חלוגלוגות. ונפקא מינה לגב בפ"ק דיומא (דף יח.) דאמרינן אין מאכילין אותו דברים המביאים לידי טומאה כגון חלגלוגות: **של יעל פשוט.** פירש בקונטרס חיה שקן שמה וקורין אותה אשטנבו"ק ובערוך פי' היא כשבה נקבה וקרן הכשבה רגיל להיות פשוט וכפירש הקונטרס נראה דיעל חיה דכתיב (תהלים קד) הרים הגבוהים ליעלים ואקו ודישן (דברים יד) מתרגמינן ויעלא ורמא ומצוה בשל יעל פשוט כדמשמע בגמ' דכמה דפשיט טפי עדיף משום נשא לבבנו אל כפים ומיהו אין הלכה כן אלא כר' יהודה דאמר בר"ה בשל זכרים כפופים דהיינו של איל ור' לוי קאי כוותיה בגמ' דאמר מצוה של ר"ה ויוה"כ בכפופים דקסבר כמה דכייף איניש טפי עדיף משום והיו עיני ולבי שם וכדאמר ר' אבהו בפ"ק (דף טז.) למה תוקעין בשופר של איל אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק ומיהו נראה דלא פליגי אלא לכתחילה אבל כולהו מודו דיוצא בדיעבד בין בשל איל בין בשל יעל כדקתני רישא כל השופרות כשרים חוץ משל פרה והיכא דלא מצא של איל יוצא בשל רחל או בשעיר עזים תדע דלמצוה פליגי דהא ר' לוי מצוה קאמר ועוד אטו פשוט וכפוף כתיב בקרא תעבירו שופר כתיב ביובל (ויקרא כה) וילפינן ר"ה מיניה וכיון דכולהו אקרו שופר חוץ משל פרה למה לא יצא ועוד משמע דפלוגתא דרבנן ור' יוסי בפני עצמן ופלוגתא דרבנן ור' יהודה בפני עצמן ולאו חדא פלוגתא היא ואם תמצא לומר דדוקא איירי אם כן הויא חדא פלוגתא דלתנא קמא כולהו כשרין בין בראש השנה בין ביוה"כ בין בתעניות חוץ משל פרה ור' יוסי אומר אף של פרה ולאידך רבנן ר"ה ויוה"כ בשל יעל ותעניות של זכרים ולר' יהודה ר"ה של זכרים וביובל בשל יעלים ומיהו קשה קצת דהא ר' לוי דאמר מצוה של ר"ה ויוה"כ היינו משום דילפינן גזרה שוה זה מזה בשביעי שביעי כדאמרינן בפ' בתרא (דף לד.) וכדתנן שוה יובל לר"ה לתקיעה ואי הוה טעמא משום מצוה בעלמא כדאמרינן דכמה דכייף איניש טפי עדיף היינו דוקא בראש השנה שהתקיעה לתפלה ולזכרון אבל יובל אין התקיעה אלא סימן שלוח עבדים והשמטות שדות החוזרות לבעלים לכך היה נראה לי מתוך זה דאינו יוצא אלא בכפוף פירוש דצריך להיות כפוף אי לא לא וגמרינן יובל מיניה: **ושתי חצוצרות באמצע.** שתי שופרות היו להן אחד מכאן ואחד מכאן כדי שיהיו החצוצרות באמצע משום דמצות היום בחצוצרות: **רבי יהודה אומר בר"ה בשל זכרים וביובלות בשל יעלים.** לית ליה לרבי יהודה שוה יובל לר"ה והא דבעינן שופר בראש השנה לאו משום דילפינן מיובל אלא כאידך תנא דיליף בפ' בתרא (ג"ז שם דף לד.) מדכתיב תקעו בחדש שופר ומיהו ההוא תנא נמי יליף ר"ה מיובל בגזרה שוה כדקאמרינן שלש תרועות נאמרו בר"ה ומייתי קרא דוהעברת שופר תרועה דכתיב ביובל וביום ולא בלילה נמי יליף מיובל כדקאמר התם והא דאיצטריך ליה קרא דתקעו בחדש שופר משום דיליף נמי ראש השנה ממדבר והוה אמינא דבחצוצרות כמדבר לכך נראה דמודה רבי יהודה דשוה יובל לר"ה אלא לענין הך מילתא אין שייך להשוותם להיות בשל זכרים כשל ר"ה דטעמא דר"ה מסברא בעלמא דכמה דכייף איניש טפי עדיף שהוא יום הדין ולהזכיר עקידה אבל יובל דלשלוח עבדים ושדות החוזרות לבעלים אין לחוש אלא שיהא שם שופר עליו אע"ג דר' לוי נמי משוה להו לענין זה משום גזרה שוה יש לומר דבהא פליגי:

בתורה

קבען פלניא לא הוה ידע מאי קאמר ליה אתא שאיל בי מדרשא [א](אמר) ליה גזלן אמר לך דכתיב [1]היקבע אדם אלהים [ב]וגו' א"ל רבא מברניש לרב אשי אי הואי התם הוה אמינא ליה היכי קבעך במאי קבעך ואמאי קבעך וממילא הוה ידעינא ואיהו סבר מילתא דאיסורא קאמר ליה לא הוו ידעי רבנן מאי [ג]סירוגין שמעוה לאמתא דבי רבי דחזתנהו רבנן דהוו עיילי פסקי פסקי אמרה להו עד מתי אתם נכנסין סירוגין סירוגין לא הוו ידעי רבנן מאי חלוגלוגות יומא חד שמעוה [ד]לאמתא דבי רבי דחזית להההוא גברא דקא מבדר פרפחיניה אמרה ליה עד מתי אתה מפזר חלוגלוגך לא הוו ידעי רבנן מאי [2]סלסלה ותרוממך יומא חד שמעוה לאמתא דבי רבי דהוות אמרה להההוא גברא דהוה קא מהפך בשעריה אמרה ליה עד מתי אתה מסלסל בשערך לא הוו ידעי רבנן מאי [3]וטאטאתיה במטאטא השמד יומא חד שמעוה לאמתא דבי רבי דהוות אמרה לחבירתה שקולי טאטיתא וטאטי ביתא לא הוו ידעי רבנן מאי [4]השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך אמר רבה בר בר חנה יומא חד הוה אזילנא בהדי ההוא טייעא הוה דרינא טונא ואמר לי שקול יהביך ושדי אגמלאי: **מתני'** שופר של ראש השנה של יעל פשוט ופיו מצופה זהב [א]ושתי חצוצרות מן הצדדין שופר מאריך וחצוצרות מקצרות שמצות היום בשופר ובתעניות בשל זכרים כפופין ופיהן מצופה כסף ושתי חצוצרות באמצע [ב]שופר מקצר וחצוצרות מאריכות שמצות היום בחצוצרות [ג][ה]שוה היובל לר"ה לתקיעה ולברכות רבי יהודה אומר בר"ה תוקעין בשל זכרים וביובלות בשל יעלים: **גמ'** א"ר לוי [ד]מצוה של ר"ה ושל יוה"כ בכפופין ושל כל השנה בפשוטין והתנן שופר של ר"ה של יעל פשוט הוא דאמר כי האי תנא דתניא רבי יהודה אומר בר"ה היו תוקעין בשל זכרים כפופין וביובלות בשל יעלים ולימא הלכתא כרבי יהודה אי אמרת הלכתא כר' יהודה הוה אמינא אפילו של יובל נמי כר' יהודה סבירא ליה קא משמע לן במאי קמיפלגי מר סבר בר"ה כמה דכייף איניש דעתיה טפי מעלי וביום הכפורים כמה דפשיט איניש דעתיה טפי מעלי ומר סבר בראש השנה כמה דפשיט איניש דעתיה טפי מעלי (א) [ו]ובתעניות כמה דכייף איניש דעתיה טפי מעלי:

ופיו

קבען פלניא. גזלני פלוני: **כמה קבענוך.** המעשר והתרומה אתם קובעים אותי: **מאי סירוגין.** ששנינו במגילה (דף יז.) קראה סירוגין (סירוגין): **פסקי.** לפרקים שאינן נכנסין יחד: **מאי חלוגלוגות.** ששנינו בפ"ק דיומא (דף יח.) כל שבעת הימים לא היה אוכל השום והחלוגלוגות: **פרפחיני.** ירק שקורין עורקקל"י: **סלסלה.** חפוש והפך במטמונים של תורה: **והוה דרינא טונא.** נושא משוי: **מתני' שופר של ראש השנה של יעל פשוט.** מפרש טעמא בגמרא דמידי דתפלה בעי פשיטות: **יעל.** שטיי"ן בו"ק: **ופיו מצופה זהב.** בשל מקדש קאמר: **שופר מאריך.** לאחר שחצוצרות פוסקין תקיעתן נשמע קול השופר: **ובתעניות.** דאמרינן במס' תענית (דף טו:) תקעו הכהנים תקעו: **בשל זכרים.** אילים שסתמן כפופין: **ושתי חצוצרות באמצע.** שני שופרות להן אחד מכאן ואחד מכאן והן באמצע: **שמצות היום בחצוצרות.** דלכנופיא בעלמא ניניהו וכל כנופיא בחצוצרות דכתיב (במדבר י) והיו לך למקרא העדה: **שוה היובל לראש השנה לתקיעה.** בפשוטין ואף על גב דתקיעתו דיובל לא לתפלה ולא לזכרון אלא לסימן שילוח עבדים והשמטת מכירת שדות אפילו הכי כדר"ה בעי למעבדי' דגמרינן לה לגזירה שוה שביעי שביעי בפ' בתרא (דף לד.): **ולברכות.** דבעי למימר תשע ברכות ביום הכפורים של יובל: **ר' יהודה אומר כו'.** טעמא מפרש בגמ': **וביובלות בשל יעלים.** וגזירה שוה לא גמיר: **גמ' ושל כל השנה.** של תעניות: **קמ"ל.** בר"ה אית ליה כרבי יהודה אבל ביובל לית ליה משום גזירה שוה: **במאי קמיפלגי.** תנא קמא ורבי יהודה: **כמה דכייף איניש.** בתפלתו פניו כובשין לארץ טפי עדיף משום והיו עיני ולבי שם (מלכים א ט) הלכך בראש השנה דלתפלה ולהזכיר עקידת יצחק בא בעינן כפופין ויובלות שהן לקרוא דרור בעינן פשוטין וגזירה שוה לית ליה: **כמה דפשיט טפי עדיף.** משום נשא לבבנו אל כפים (איכה ג) הלכך בראש השנה בפשוטין דלתפלה הוא ודיוה"כ נמי (ב) משום דשויה בגזירה שוה ובתענית דלכנופיא לא איכפת לן ועבדינן כפופין להכירא. ולר' לוי אית ליה כר' יהודה דלתפלה בעינן כפופים וביום הכפורים סבירא ליה דשוה היובל לראש השנה כרבנן הלכך תרווייהו בעינן כפופים:

ופיו

מסורת הש"ס

א) נ"ל אמרי, ב) [מפרש"י ד"ה כמה קבענוך המעשר וכו' נראה דהיה גרסתו בגמ' דמייתי גם סיפא דהך קרא ואמרתם במה קבענוך המעשר והתרומה], ג) מגילה יח., ד) [מגילה יח. נזיר ג.], ה) לקמן כט. ו) [ערכין ג:], ז) פ"א וביוה"כ.

◆

תורה אור השלם

1. הֲיִקְבַּע אָדָם אֱלֹהִים כִּי אַתֶּם קֹבְעִים אֹתִי וַאֲמַרְתֶּם בַּמֶּה קְבַעֲנוּךָ הַמַּעֲשֵׂר וְהַתְּרוּמָה: מלאכי ג ח
2. סַלְסְלֶהָ וּתְרוֹמְמֶךָּ תְּכַבֵּדְךָ כִּי תְחַבְּקֶנָּה: משלי ד ח
3. וְשַׂמְתִּיהָ לְמוֹרַשׁ קִפֹּד וְאַגְמֵי מָיִם וְטֵאטֵאתִיהָ בְּמַטְאֲטֵא הַשְׁמֵד נְאֻם יְיָ צְבָאוֹת: ישעיהו יד כג
4. הַשְׁלֵךְ עַל יְיָ יְהָבְךָ וְהוּא יְכַלְכְּלֶךָ לֹא יִתֵּן לְעוֹלָם מוֹט לַצַּדִּיק: תהלים נה כג

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' דפשיט איניש דעתיה טפי מעלי וביום הכפורים נמי דגמר גזירה שוה ובתעניות כמה דכייף: **(ב)** רש"י ד"ה כמה דפשיט כו' ודיוה"כ נמי דשוה הוא משום גזירה שוה ובתעניות כו' כצ"ל:

◆

לעזי רש"י

עורקקל"י [פולפיי"רן]. רגלה, חלגלוגה (עשב-בר). שטיי"ן בו"ק [אישטיינבוק]. יעל בר.

◆

מוסף רש"י

לא הוו ידעי רבנן. תלמידי רבינו הקדוש (מגילה יח.). **חלוגלוגות.** מין ירק הוא ושנוי בכמה מקומות במשנה ובברייתא (שם). **פרפחיניה.** פיקקלי"ע בלע"ז (שם). **מסלסל בשערך.** למדו שהסלסול לשון חיפוש והיפוך (שם). **וטאטאתיה.** לשון כיבוד, אשקוביי"ר בלע"ז (ישעיה יד כג). **טאטיתא.** אישקופ"א בלע"ז (מגילה יח.). **לתקיעה ולברכות.** שהיו נמי אומרים ביום הכפורים של שנת היובל מלכיות וזכרונות שופרות (ערכין ג:).